

[B] **MARIE ELISABETH BELPAIRE, EEN
FEMINISTISCHE KWEZEL**

“Voor de enen was/is Belpaire een kwezel; voor anderen – voor mij – was/is zij een (gematigde) feministe. Een ‘feministische kwezel’ lijkt misschien nog het meest geschikte etiket.” Historica Geraldine Reymenants gebruikt deze ietwat paradoxale bewoordingen om Marie Elisabeth Belpaire (1853-1945) te karakteriseren in haar studie over deze Antwerpse katholieke schrijfster en haar rol in het Vlaamse literair-culturele bedrijf tijdens de eerste helft van de twintigste eeuw. “Moeder Overste”, zo werd deze van huis uit Franstalige “Moeder van de Vlaamse beweging” door een aantal van haar mannelijke kennissen en bekenden ook wel genoemd. Als kleindochter van de Antwerpse provinciegouverneur Theodore Teichmann (1788-1867) wilde en kon de zelfbewuste, kordate en soms dominante Belpaire – steunend op het kapitaal en het sociale netwerk van haar vermogende en vooraanstaande familie – immers meer dan haar mannetje staan in de projecten die zij opstartte of waarin zij zich engageerde. Bijzonder illustratief in dit verband was wat deze ongehuwd gebleven aristocrate op 23 november 1899 schreef aan de pas aangestelde Leuvense hoogleraar Germaanse Filologie Lodewijk Scharpé (1869-1935) over de redactionele leiding van het katholieke literaire tijdschrift *Dietsche Warande en Belfort*, dat vanaf het jaar nadien met haar geld zou worden uitgegeven: “Het gedacht van ons Vlaamsche volk met een degelijk tijdschrift van algemeen belang, op de

Marie Elisabeth Belpaire.

hoogte der buitenlandse tijdschriften, te bedeele, heb ik opgevat (...) ...dat het initiatief van mij uitgegaan zij en dat ik mijn rol in de zaak zoo versta, dat de leiding, de richting mij toekomt, ik ben de eigenaar der Dietsche Warande (...) den rechtmatigen invloed die mij toekomt in 't bestuur dezer zaak, ben ik zeker niet van zin te laten vallen.”

Naast Marie Elisabeth Belpaire zelf vormt “haar” *Dietsche Warande en Belfort*, dat in de eerste plaats werd opgericht om de katholieke inbreng in het literair-culturele veld en de Vlaamse beweging te versterken, het hoofdthema van deze erudiete, stilistisch hoogstaande, voortreffelijk gecomponeerde en onderhoudende studie over *Gender en macht in het literaire veld 1900-1940*, een uitwerking van het Gentse doctoraat van Reymenants uit 2005. De overtuigd katholieke Belpaire stond overigens ook aan de wieg van drie specifiek op vrouwen en/of meisjes gerichte Antwerpse initiatieven waarvan het belang en de betekenis de grenzen van haar geboortestad ruimschoots overstegen: de Franstalige middelbare meisjesschool Institut Belpaire (1902), waaruit tien jaar later de Nederlandstalige Sint-Lutgardisschool ontstond; de Constance Teichmannbond (1910; genoemd naar één van haar tantes) en de Katholieke Vlaamse Hogeschool voor Vrouwen (1919). In deze publicatie komen die evenwel slechts zijdelings aan bod, en dat is geheel in overeenstemming met de afgebakende opzet om “een gediversifieerd beeld van vrouwelijk schrijverschap te construeren (...) aan de hand van de casus van Marie Elisabeth Belpaire”. Belpaires betrokkenheid bij *De Belgische Standaard* (1915-1919) past dan weer wel binnen de krijtlijnen die Reymenants zichzelf oplegde. Die krant werd tijdens de Eerste Wereldoorlog achter het IJzerfront uitgegeven door kapucijnerpater Ildelfons Peeters (1886-1929), terwijl Belpaire in De Panne verbleef en *Dietsche Warande en Belfort* tijdelijk was stopgezet.

Marie Elisabeth Belpaire stuurde en dirigeerde *Dietsche Warande en Belfort* tot 1914 heel nadrukkelijk en rechtstreeks en na de Eerste Wereldoorlog eerder onrechtstreeks en minder uitdrukkelijk, met name via haar vertrouweling August Van Cauwelaert (1885-1945). In de loop van de jaren twintig verminderde haar greep op het blad, net zoals haar maatschappelijke invloed en autoriteit in het algemeen. Dat was het gevolg van een reeks factoren: Belpaires

financiële middelen waren inmiddels sterk gereduceerd, haar Belgisch- en koningsgezinde Vlaamsgezindheid brachten haar in conflict met de (Vlaams-nationalistische) jongeren, het tijdschrift *Vlaamsche Arbeid* van Jozef Muls (1882-1961) ontwikkelde zich tot een geduchte concurrent en zelf trok zij zich – onder andere ten gevolge van haar gevorderde leeftijd – geleidelijk terug uit het openbare leven. Tegelijk met de tanende invloed van Belpaire in die periode, wordt ook deze literatuursociologische publicatie in de tweede helft historisch minder relevant en boeiend, hoewel Reymenants tot op het einde een hoog kwaliteitsniveau aanhoudt.

In *Dietsche Warande en Belfort* had Belpaire ondertussen niet alleen zelf heel wat creatief en later vooral kritisch en essayistisch werk gepubliceerd. Zij had in het blad vooral ook een forum geboden aan tal van Vlaamse schrijfsters, van wie sommigen vriendinnen waren of werden. Misschien was dat – althans wat het literair-culturele aspect van haar diverse en imponerende maatschappelijke bedrijvigheid betreft – wel de voornaamste verdienste van deze geprivilegieerde, gefortuneerde en getalenteerde *grande dame* met een groot hart voor anderen en voor de gemeenschap. Want ondanks haar eerder conventionele en conservatieve maatschappij- en literatuuropvattingen leverde de “feministische kwezel” Marie Elisabeth Belpaire op die manier een niet onaanzienlijke bijdrage tot het doorbreken van de traditionele (gender)verhoudingen.

NICO VAN CAMPENHOUT

GERALDINE REYMANANTS, *Marie Elisabeth Belpaire. Gender en macht in het literaire veld 1900-1940*, Universitaire Pers, Leuven, 2013, 277 p.